

Микола БУТКО

Чернігівський національний технологічний університет, Україна

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ КЛАСТЕРИ ЯК ДОМІНУЮЧА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Інтеграція України у світогосподарський простір вимагає пошуку шляхів активізації інноваційних процесів у бізнес-середовищі, реалізації інноваційного потенціалу регіональних господарських систем. Тому одним із найважливіших стратегічних завдань держави є поліпшення структури національної економіки на основі подальшого розвитку малого підприємництва і збільшенні його вкладу в нарощування інноваційного потенціалу регіону.

Одним із напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави є кластери. Вони мають потужний потенціал для зростання технологічного рівня виробництва, створюють сприятливі умови для активного впровадження інновацій.

Кластери – це об'єднання підприємств різних галузей, які не зливаються в єдину структуру, а співпрацюють у межах спільної стратегії розвитку [1, с. 241-242]. Вони дозволяють об'єднувати значні ресурси, у тому числі і фінансові, що значно поліпшує умови для створення конкурентоспроможних товарів та послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках, що є основною метою створення кластерів.

На нашу думку, підприємницький кластер – це тісна співпраця суб'єктів господарювання, які географічно наближені, мають між собою технологічні, виробничі та комерційні зв'язки чи є взаємозалежними на певному ринку і зацікавлені в подальшому розвитку свого бізнесу.

Впровадження кластерів, побудованих на регіональній спеціалізації, сприяли розвитку економіки Європи та інших розвинутих держав світу. Багатьом відомі американські кластери комп'ютерних технологій у Силіконовій Долині, кіновиробництва в Голівуді, аерокосмічної промисловості в Московській області Росії.

Вони є потужним інструментом регіонального розвитку, сприяють збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів за рахунок розширення зайнятості, підвищення рівня оплати праці та постійного росту конкурентоспроможності регіонального виробництва.

Розробка стратегічних напрямів формування регіональних кластерних структур в Україні обумовлена потребою забезпечення модернізації економіки країни в складних сучасних умовах. Концептуально кластеризація економіки базується на поєднанні

загальнонаціональних і регіональних інтересів і можливостей з метою зміцнення сфери матеріального виробництва і на цій основі підвищення життєвого рівня населення [2, с. 102].

Перші шість кластерів в Україні було сформовано в Хмельницькій області в період 1998-2000 років. Для цього була створена неурядова громадська організація «Поділля Перший», програма якої була направлена на зупинення спаду виробництва і підвищення продуктивності промисловості регіону Поділля, використовуючи переваги від кооперації та об'єднання зусиль самих підприємств без залучення державних коштів. За активної участі міжнародних програм економічного відродження Подільського регіону з відповідною фінансовою підтримкою Агентства міжнародного розвитку США були створені швейні, будівельні, харчові, туристичні, продовольчий кластери й кластер сільського туризму.

Хмельницький швейний кластер був першим в Україні об'єднанням підприємницьких структур подібного типу. Він почав створюватися у 1997 році за участі Технологічного університету Поділля (нині Хмельницький Національний університет), торгово-промислової палати, Головного управління економіки облдержадміністрації, різних банків і підприємств швейної галузі. Студентський Будинок моди університету став інноваційним центром кластера. Завдяки конструкторським розробкам, моделюванню й дизайну нових виробів, навчанню й стажуванню студентів і підприємців у кластерних структурах Польщі й Італії, учасникам кластера вдалося досягти виробничого та комерційного успіху [3].

Орієнтація на унікальну культурну спадщину та культурно-історичні традиції, природні ресурси і вигідне географічне розташування Подільського регіону сприяли ефективному функціонуванню туристичного кластера в м. Кам'янець-Подільському, а також успішному розвитку кластера сільського туризму «Оберіг» в с. Гриців Шепетівського району, який забезпечує унікальний розвиток жіночого підприємництва і з кожним днем все більше стає відомим не тільки в Україні, але й далеко за її межами.

В Івано-Франківській області успішно діє з 2000 року туристичний кластер «Сузір'я», який спеціалізується на наданні туристичних послуг, виготовленні сувенірної продукції, виробів з овечої шкіри, народних промислів тощо. Ініціатором створення кластеру виступили учені Прикарпатського національного університету, які об'єднали на добровільних засадах десятки майстрів художніх промислів, окремих виробників, підприємців, посередників, представників науки й державних

установ.

У Рівненській області було створено деревообробний кластер за ініціативою торгово-промислової палати за активної підтримки ділових кіл регіону й фінансової підтримки фонду «Євразія». Об'єднання в кластер більше 30 приватних лісопильних і деревообробних підприємств, проектних і дослідницьких інститутів, дизайнерський центрів дозволило досягти більш ефективного використання місцевих лісових ресурсів, перейти від виготовлення простої і примітивної продукції (пиломатеріалів, піддонів) до більш складної, з більшою часткою доданої вартості, а саме меблів для будинків й офісів, сувенірів й інших виробів.

У Житомирській області було сформовано три кластери – в агропромисловому виробництві, машинобудуванні та будівництві.

У Полтавській області розпочато формування кластера зеленого туризму, впроваджується проект зі створення регіонального кластера виробників екологічно чистої продукції.

В Одеській області обласною організацією роботодавців розроблено пілотний проект створення сільськовиробничого кластера [5].

У Запорізькій області також створюється інноваційний виробничий кластер у сфері сільськогосподарського машинобудування. Засновниками виробничого кластера є Дніпровський регіональний центр інноваційного розвитку, Придніпровський науковий центр НАН України та МОН України, Таврійський державний агротехнічний університет, Громадська організація «Технологічний парк «Машинобудівні технології», Громадська організація «Інноваційно-технологічний кластер «АгроБУМ». Однією з цілей кластера є координація діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу з виробництва інноваційних продуктів для галузі сільськогосподарського машинобудування та спільний пошук інвесторів.

З метою реалізації законодавчо визначених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, а також з урахуванням існуючого потенціалу та регіональних ініціатив Державне агентство з питань електронного урядування України працює над створенням 10 національних інноваційних кластерів, а саме: «Нові машини» (м. Запоріжжя), «Нові матеріали» (м. Харків), «Біотехнології» (м. Львів), «Нові продукти харчування» (м. Київ та Київська область), «Нові технології природокористування» (м. Донецьк), «Інноваційна культура суспільства» (м. Київ), «Нові силові установки та рушії» (м. Запоріжжя), «Енергетика сталого розвитку» (м. Київ), «Транзитний потенціал України» (м. Одеса), «Технології інформаційного суспільства» (м. Київ), «Сільськогосподарське машинобудування» (м. Мелітополь), «Ракетобудування»

(м. Дніпропетровськ), «Гірниче машинобудування» (м. Кривий Ріг), «Приладобудування» (м. Жовті води, Дніпропетровська обл.), «Металургійне машинобудування» (м. Дніпропетровськ) [6].

Напрями проектування розміщення кластерів на субнаціональному рівні наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Перспективні напрями розвитку господарських комплексів економічних районів

Економічний район	Пріоритетні напрями розвитку
Донецький (Донецька, Луганська області)	- розміщення кластерів: машинобудівного, гірничошахтного, металургійного, хімічного, харчової і переробної промисловості
Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області)	- розміщення кластерів: High-Tech (аероелектроніка, біотехнології), машинобудівного, металургійного та хімічного, харчової і переробної промисловості; - використання науково-виробничого потенціалу Дніпропетровська, Запоріжжя та інших міст регіону для створення технопарків
Східний (Полтавська, Сумська, Харківська області)	- розміщення кластерів: High-Tech (програмні продукти), хімічного, машинобудівного, металургійного, металообробки, електроенергетики, харчової, паливної промисловості та в агропромисловому секторі, туризму та оздоровчого туризму; - створення технопарків (технополісів) у районі м. Харків на базі використання його науково-технічного потенціалу та переваг прикордонного розташування
Центральний (Київська, Черкаська області, м. Київ)	- розміщення кластерів: High-Tech (нові матеріали), будівельного, машинобудування, продовольчого, туризму; - пріоритетний розвиток наукомістких виробництв, створення на основі науково-технічного потенціалу м. Києва технопарків (технополісів)
Поліський (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області)	- розміщення кластерів: агропромислового, продовольчого, екотуризму, деревообробки та обробки граніту
Подільський (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області)	- розміщення кластерів: машинобудування (пріоритетний розвиток підприємств з випуску засобів виробництва для АПК); - підтримка існуючих кластерів (швейного, будівельного, продовольчого, туризму)
Причорноморський (Миколаївська, Одеська, Херсонська області)	- розміщення кластерів: High-Tech, суднобудівного, мікроелектроніки, агропромислового, рибного, логістики, оздоровлення і туризму
Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області)	- розміщення кластерів: хімічного, харчового, оздоровлення і туризму, деревообробки, народних промислів, швейного, будівельного, автобудування

Джерело: [7]

Формування і розвиток кластерних структур в Україні у напрямі перетворення регіонів в активних суб'єктів економічних відносин на вітчизняному просторі та за його межами, а також інтеграції соціально-економічної системи країни у світову економіку відбувається повільно. Кластери, які створюються у різних регіонах України, не відносяться до експорто-орієнтованих високотехнологічних науково-виробничих кластерних структур. В основному це кластери у будівництві, легкій промисловості, деревообробці, сфері туризму тощо, які не можуть бути ідентифіковані як ефективні кластерні структури.

Висновки. Розвиток інноваційних структур та створення нових інституціональних засад для спільної економічної діяльності є перспективним напрямом підвищення інноваційної активності та структурної модернізації економіки. Це значно полегшить перехід вітчизняного виробництва на інноваційний шлях розвитку і забезпечить прискорення темпів освоєння випуску конкурентоспроможної продукції та нарощування експортного потенціалу, створить сприятливі умови для збільшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Саме в рамках таких інтеграційних комплексів поєднуються інтереси регіональних господарських систем, реалізується людський потенціал та науково-освітні домінанти, суттєво прискорюються процеси формування секторальних сегментів інноваційної моделі економіки.

Література

1. Соколовська І.П. Кластерна стратегія розвитку бізнесу: світовий досвід та практика в Україні / І.П. Соколовська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні». – К.: КНТЕУ, 2007. – С. 241-242.

2. Кизим М.О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія / М.О. Кизим – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 304 с.

3. Підвищення конкурентоспроможності економіки областей Заходу та Півдня України на основі формування нових виробничих систем (кластерів). Підсумки соціально-економічних досліджень / за ред. С.І. Соколенка. – К.: Логос, 2005. – С. 13.

4. Урядовий веб-портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

5. Концепція кластеризації економіки України (проект) [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – Режим доступу: <http://www/kmu.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Державного агентства з питань електронного

урядування України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dkni.gov.ua

7. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – Т.3 Конкурентоспроможність української економіки. – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.

Monika GRABOWSKA

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Polska

ROLNICTWO WSPIERANE SPOŁECZNIE JAKO ELEMENT EKONOMII SPOŁECZNEJ

W czasach kiedy ze względów ekonomicznych przy produkcji żywności wykorzystuje się coraz więcej nawozów, ulepszczy, środków ochrony roślin, a zyski wszystkich zaangażowanych i żyjących z rolnictwa mają w krótkim czasie wzrosnąć okazuje się, że jest grupa ludzi, którzy są skłonni zainwestować swoje pieniądze i wspierać tradycyjne rolnictwo nie tylko dla własnych celów, ale również dla społeczeństwa. Podnoszenie świadomości żywieniowej jest dzisiaj jednym z najważniejszych zadań, przed jakimi stoi odpowiedzialna część ludzkości. Zadaniem wielu grup społecznych, tych zrzeszonych w ramach stowarzyszeń, fundacji, czy też organizacji pozarządowych jest uświadamianie większości społeczeństwu, jak ważnym jest odpowiedzialne korzystanie z zasobów naturalnych. Świadome konsumowanie tych zasobów wpływa na klimat, podnosi poziom zdrowotny społeczeństwa i przyczynia się do poprawy wydajności ekonomicznej z prowadzonej działalności rolniczej, a tym samym poprawiają się wskaźniki ekonomiczne. Ciekawym rozwiązaniem tych kwestii jest wprowadzony w latach siedemdziesiątych XX wieku japoński model gospodarstwa, czyli gospodarstwo rolne, często prowadzone w sposób ekologiczny bądź też naturalny, z udziałem partycypacji wybranej grupy społecznej. To system ścisłej współpracy pomiędzy rolnikiem i odbiorcą. Dostawcy i konsumenci współpracują ze sobą bezpośrednio, ponadto mogą się wspierać i poznawać kulisy uprawy warzyw i owoców. Ten system to Rolnictwo Wspierane Społecznie (RWS). W Unii Europejskiej i USA ta ścisła współpraca między producentem żywności ekologicznej czy też naturalnej a jego odbiorcą to system Community Supported Agriculture (CSA). Stwarza on szansę rozwoju